

Česká Třebová - město železničářů?

badatelská otázka

Jak je ve veřejném prostoru České Třebové reflektováno téma železnice?

záměr procházky, základní popis

Procházka vede po několika uměleckých dílech umístěných na veřejně přístupných místech v České Třebové. Jejím záměrem je umožnit účastníkům posoudit, jakým způsobem a nakolik výrazně je v současném veřejném prostoru města přítomno tradiční místní téma železnice a železničářů. Otázky v aplikaci a doplňující historické prameny vedou uživatele k reflexi vlastních dojmů z konkrétních výtvarných objektů a k domýšlení tématu v obecnějších souvislostech (jakým způsobem a s jakými záměry prezentujeme konkrétní témata na veřejných prostranstvích).

Vzdělávací cíl

Žáci jsou schopni na základě přímého pozorování a informací z dobových pramenů popsat a interpretovat význam vybraných uměleckých děl ve veřejném prostoru České Třebové spojených s tématem železnice; zamýšlejí se nad jejich formou a společenskou funkcí.

klíčová slova:

veřejný prostor - pomníky - umění - identita

Itinerář procházky

Procházka začíná u reliéfu před vchodem do ubytovny Střední školy technické a dopravní na Skalce. Pokračuje ulicemi Skalka a Masarykova až na prostranství před Základní školou Habrmanova ve stejnojmenné ulici, kde stojí pomník obětem 2. světové války. Další zastávkou je fontána na Starém náměstí, kde účastníci reflektují prostřednictvím dobových pramenů v aplikaci zejména historickou podobu místa (původní umístění sousoší Sbratření). Ulicí Nádražní se pokračuje k pomníku Jana Pernera ve spodní části Pernerova náměstí. Následuje vestibul nádraží, kde je umístěna pamětní deska železničářům a sgrafito s námětem železnice. Posledním zastavením je horní část Pernerova náměstí poblíž polikliniky u sousoší Sbratření.

Místa procházky:

1. Skalka - ubytovna Střední školy technické a dopravní
2. Habrmanova ulice - pomník před ZŠ Habrmanova
3. Staré náměstí - fontána
4. Pernerovo náměstí - pomník Jana Pernera
5. Vestibul nádraží
6. Pernerovo náměstí - sousoší Sbratření

Předpokládaná délka venkovní aktivity: 90-120 min

aplikace krok za krokem

ZAČÁTEK

Přečtěte si charakteristiku České Třebové z oficiálních webových stránek města. Zkuste ji porovnat s vlastními dojmy a informacemi, které získáte během procházky.

- nástroj galerie

Česká Třebová

Mobilní verze webu

Vítejte ve východních Čechách, na samém pomezí Čech a Moravy, v půvabné přírodě podhůří Orlických hor, v údolí řeky Třebovky, v České Třebové

Buďte vítáni

Město s více než 15 000 obyvateli patří k největším v Pardubickém kraji a jeho historie sahá až do roku 1278. Ještě docela nedávno Česká Třebová evokovala především železnici, důležitou dopravní křižovatkou regionu stále je, ale bylo by chybou pohlízet na ni jen jako na město železničářů. Česká Třebová se stává městem, v němž je stále větší prostor poskytován sportu a kultuře, městem, které vyniká zelení a mnoha parky, městem, které se stále rozvíjí...

KROK 1:

Označte 1-3 emoce, které ve vás objekt / výtvarné dílo vzbuzuje.

Nezájem - Smutek - Obdiv - Překvapení - Odpor - Strach - Pokora - Optimismus - Úcta -

Pobavení

- nástroj zaklikávání tagů (možnost vybrat max. 3), sada je shodná pro všechna místa procházky

KROK 2:

Co objekt znázorňuje? Jaké postavy vidíte na objektu?

- nástroj textové pole

KROK 3:

Vyfotografujte detail nebo prvek, podle něhož jste určili, co dílo znázorňuje.

- nástroj fotoaparát

KROK 4:

Prohlédněte si historické materiály vztahující se k místu.

- nástroj galerie - sada vybraných pramenů

KROK 5:

K čemu dílo mohlo sloužit? Vyberte 1-2 pojmy.

vzpomínání - propaganda - dekorace - poučení - reprezentace - žádná funkce

- nástroj zaklikávání tagů

POSTUP U MÍSTA 3 - STARÉ NÁMĚSTÍ:

KROK 1:

Vyberte 1-3 pojmy, které nejlépe vystihují, jak na vás působí místo, kde se právě nacházíte.

Smutek - Klid - Rozrušení - Vztek - Radost ze změny - Souhlas - Chuť něco udělat - Potřeba se něco dozvědět - Vandalství - Chátrání - Provizorium - Nezaujalo mě - Něco chybí

- nástroj zaklikávání tagů (možnost vybrat max. 3)

KROK 2:

Vyfotografujte detail nebo prvek v okolí, který podle vás určuje charakter tohoto místa.

- nástroj fotoaparát

KROK 3:

Prohlédněte si historické materiály vztahující se k místu.

- nástroj galerie - sada vybraných pramenů

KROK 4:

K čemu místo v minulosti sloužilo? Vyberte 1-3 funkce na základě historických pramenů.

místo setkávání - reprezentace a oslava politického režimu - místo ke vzpomínání - místo pro odpočinek - místo zbožnosti - prostor pro umění - žádná funkce / není zřejmé

- nástroj zaklikávání tagů (možnost vybrat maximálně 3)

KROK 5:

Pořídte fotografii, která nejlépe zachytí celek tohoto místa.

- nástroj fotoaparát

reflexe práce v ulicích

Informace a dojmy shromážděné v aplikaci během procházky by žáci měli využít v navazující fázi reflexe, během níž zformulují odpověď na badatelskou otázku ve formě eseje (150 - 200 slov), prezentace pro ostatní spolužáky, během společné nebo skupinové diskuze s následným shrnutím ze strany učitele.

Zadání pro esej: 1) Na základě dojmů a informací, které jste nasbírali během procházky, popište, jaký význam má pro minulost a současnost České Třebové téma železnice. Zamyslete se nad tím, jakými způsoby toto téma reflektují výtvarná díla ve veřejném prostoru města. 2) Třebová bývá označována jako "město železničářů" - jak byste dnešní Českou Třebovou označili vy a proč?

Doplňující informace k místům procházky

Detailnější kontextualizační informace o historii jednotlivých lokalit lze využít při přípravě procházky a zodpovídání žákovských dotazů. Při samotném plnění úkolů v aplikaci není potřeba jejich detailní výklad žákům.

Ubytovna Střední školy technické a dopravní

Budova dnešní ubytovny byla postavena v letech 1950-1954 z iniciativy ministerstva dopravy pro potřeby výchovného střediska a studentského domova, v němž mohl být ubytován rostoucí počet přesporních studentů tehdejší Střední průmyslové školy železniční, která se ve městě rozvíjela od roku 1945. Na průčelí vstupní části byl osazen rozměrný pískovcový reliéf neznámého sochaře, který svým námětem odráží funkci budovy: mladí studenti (chlapec a dívka) přicházejí do společnosti železničářů, jejichž povolání by se v budoucnu rádi věnovali.

Pomník obětem 2. světové války před ZŠ Habrmanova

Před budovou základní školy na tehdejším Fučíkově náměstí (dnes ZŠ Habrmanova, pův. chlapecká škola, arch. Vojtěch Vanický, 1929) byl 8. 5. 1980 slavnostně odhalen pískovcový památník obětem fašismu podle projektu hořického sochaře Romana Richtermoce. Na mohutné stěně jsou umístěny figurální reliéfy vojáků, odbojářů a obětí spolu se jmény českotřebovských občanů, kteří byli popraveni nebo umučeni v období okupace. Řada členů místních odbojových skupin byla svým povoláním přirozeně spojena s místní železnici, dílnami a výtopnami státních drah a jejich jména je tak možné najít i na pamětní desce ve vestibulu nádraží (např. odbojář František Dostál byl inspektorem Čsl. státních drah, Karel Morkes byl drážním zaměstnancem, mezi železničáře patřili Václav Dědek, Václav Pírko ad.).

Staré náměstí a původní umístění sousoší Sbratření

Historické centrum České Třebové s radnicí a řadou měšťanských domů, jemuž tradičně dominuje raně barokní sloup z roku 1706 se sochou Panny Marie (znázorněna stojící na zeměkouli, obtočené hadem-drakem jako symbolem zla, nad nímž vítězí). Až do počátku 90. let nesl prostor název náměstí Sbratření. V místě dnešní kašny z roku 1996 bylo totiž původně umístěno sousoší Sbratření pražského sochaře Karla Pokorného odhalené 10. 6. 1951. Výška a umístění této sochy byly záměrně zvoleny tak, aby tvořila optickou a symbolickou protiváhu mariánskému sloupu. Jeho myšlenka je těsně spojena s místními železničáři, kteří již v lednu 1946 začali úspěšně organizovat sbírku na pomník věnovaný odbojářům a obětem z řad železničářů (předsedou organizačního spolku se stal tehdejší přednosta stanice Miroslav Hejduk). Podoba sousoší se postupně proměňovala, postavu vojáka Rudé armády nakonec v objetí doplnil nikoli železničář, ale obecněji znázorněný partyzán. Po roce 1948 navíc spojení sochy s památkou železničářů překryla oficiální symbolika osvobození a deklarovaného československo-sovětského přátelství. Roku 1996 bylo sousoší po předchozích diskuzích z náměstí odstraněno, vzhledem ke shodě na jeho vysoké umělecké hodnotě nicméně došlo k přesunutí na nové místo u nádraží.

Pomník Jana Pernera na Pernerově náměstí

Bronzový pomník stavitele železnic Jana Pernera (1815-1845) byl postaven v roce 2010 podle vítězného soutěžního návrhu brněnského sochaře Jaromíra Garguláka. Celý prostor před nádražím, který prošel rozsáhlou rekonstrukcí, byl zároveň 3. 9. 2010 slavnostně přejmenován z Bezručova náměstí na náměstí Pernerovo. Stylizovaná figura (Pernerova reálná podoba je známa pouze z jediné dochované kresby) se opírá o okřídlené kolo symbolizující železnici. Moderní pojetí sochy vzbudilo mezi částí místních vášnivě debaty; od roku 2017 je možné ji srovnat s jiným Pernerovým pomníkem před nádražím v Pardubicích, který je naopak proveden velmi tradiční realistickou formou (autor Jaroslav Brož). Perner se coby inženýr rozhodující měrou zasloužil o vybudování trati z Olomouce do Prahy, otevřené roku 1845, která byla vedena právě přes Českou Třebovou.

Nádraží - vestibul

Reprezentativní budova českotřebovského nádraží byla otevřena 3. 12. 1924, vzhledem ke stoupajícímu počtu cestujících již jako třetí v pořadí na tomto místě (první budova 1845, druhá 1901). Součástí objektu byl rovněž poštovní a telegrafní úřad. V období meziválečné republiky stoupl význam České Třebové jako dopravního uzlu na trase mezi západem a východem nového státu, která se po roce 1918 stala více frekventovanou. Na pilíři u hlavního vchodu byla 28. října 1947 odhalena za přítomnosti zástupců ministerstva dopravy, Sokola a Čsl. obce legionářské pamětní deska se jmény 51 železničních zaměstnanců zapojených do protinacistického odboje, kteří zahynuli v letech 1939-1945. Na protější stěně nad pokladnami byla k 50. výročí otevření nádraží (1974) provedena sgrafitová výzdoba podle návrhu místního rodáka malíře Stanislava Víši. Znak města s lipovou ratolestí

a okřídleným kolem (tradiční symbol železnice) je doplněn figurami povolání typických pro Českou Třebovou (výpravčí, textilačka, hrnčíř, obráběč kovů ad.).

Sousoší Sbratření na Pernerově náměstí

Bronzová plastika objímajícího se rudoarmějce a partyzána na pískovcovém podstavci od sochaře Karla Pokorného byla na současné místo poblíž polikliniky přesunuta ze Starého náměstí, kde stála v letech 1951-1996. Do roku 2010 stála o několik metrů níže ve svahu (v místě dnešní rozšířené komunikace), odkud byla po rekonstrukci přednádražního prostoru posunuta na dnešní místo. Nápis na podstavci "9. květen 1945" odkazuje na datum ukončení 2. světové války, které Sovětský svaz vyhlásil za Den vítězství (k podpisu kapitulace nacistického Německa v Berlíně došlo již 8. 5. krátce před půlnocí, kdy již v Moskvě vzhledem k odlišnému časovému pásmu začínal nový den); v letech 1951-1991 byl tento den v Československu státním svátkem. Zajímavostí je, že sádrový odlitek Sbratření stál v 70. a 80. letech také před vchodem do ředitelny českotřebovského gymnázia, odkud byl po roce 1989 odstraněn a dodnes zůstává uložen na půdě školy. Vedle Třebové je druhý bronzový odlitek sousoší umístěn ve Vrchlického sadech před Hlavním nádražím v Praze, kde byl odhalen 6. 5. 1988.

Literatura:

Vladimír Hampl, Vzpomínky na minulost: střípky českotřebovské historie. Ústí nad Orlicí 1998-2001 (3 sv.).

Martin Šebela, Zmizelá Česká Třebová. Ústí nad Orlicí 2006-2008 (2 sv.).

Městské muzeum Česká Třebová - stálá expozice věnovaná vztahu města a železnice:
<http://mmct.cz/stale-expozice.php>

U všech míst kromě 3. procházejí uživatelé shodnou posloupnost kroků:

krok 1 - reflexe pocitů

krok 2 - reflexe / popis objektu

krok 3 - focení - detail místa

krok 4 - prohlížení dobových materiálů

krok 5 - pojmenování objektu

Místo 3. - posloupnost kroků:

krok 1 - reflexe pocitů

krok 2 - focení - detail místa

krok 3 - prohlížení dobových materiálů

krok 4 - reflexe funkce místa

krok 5 - focení - celek místa

ZÁVĚR - reflexe (mimo aplikaci):

Odpovězte na otázky: Jaký význam má pro minulost a současnost České Třebové téma železnice? Jak je reflektováno ve veřejném prostoru města?